

המועצה הארצית לתכנון ולבניה והשמירה על השטחים הפתוחים
דברים בישיבה החגיגית ה-500 של המועצה הארצית
יואב שגיא

המועצה הארצית שהוקמה מתוקף חוק התכנון והבניה ב-1966 היא מוסד התכנון העליון של מדינת ישראל. היא המתווה את מדיניות התכנון ואת תכניות המתאר. החלטותיה, לאחר שאושרו ע"י הממשלה, קובעות את דמותה של המדינה לחסד או לשבט.

האם השכילה המועצה הארצית להתאים את מדיניות התכנון לשינויים הדרמטיים שעברו על המדינה בשנים מכריעות אלה?

אחד מאתגריה המשמעותיים של המועצה היא השמירה על השטחים הפתוחים, כדי לקיים את דמותה ומורשתה הטבעית והתרבותית של המדינה ולהבטיח רווחה לתושביה, זאת אל מול מצוקת הקרקע בישראל.

במהלך שני העשורים האחרונים התחולל מהפך של ממש בתחום התכנון במדינה. הבזבז המשווע של משאב הקרקע המצומצם הוחלף במודעות למצוקת הקרקע ולחשיבות השטחים הפתוחים. גישת "כיבוש הקרקע" ו"קדושת הפיתוח" שהיו נכסי צאן ברזל של המדינה בראשיתה, והמגמות להשתלטות הנדל"ן על כל חלקה טובה, שונתה למדיניות הדוגלת במתן מענה לצרכים האמיתיים באמצעות בניה איכותית ורוויה במרכזים האורבאניים הבנויים ובשמירה על אופי המרחב הפתוח הטבעי והכפרי.

בראשית הדרך צריך היה להיאבק אחת לאחת כנגד עשרות תכניות פיתוח שאיימו לפגוע שלא לצורך בטבע ובסביבה, אולם החל משנות השמונים החלו גורמי הסביבה, שקודם לכן התמקדו בשמירה על השטחים הטבעיים הערכיים, לגבש עקרונות מדיניות כוללת הקוראת לריכוז הבינוי ולשמירה על כלל השטחים פתוחים ובהם שטחי החקלאות.

בשנות התשעים הגיע השינוי גם למועצה הארצית ולמוסדות התכנון. קפיצת הדרך הראשונה הייתה הכנתה של תמ"א 31 לקליטת העלייה מבריה"מ שהוכנה בהוראת המועצה הארצית ויצקה את עקרונות המדיניות החדשה. בעקבותיה באו תכנית המתאר הארצית ליער ויעור (תמ"א 22, תוכנית המתאר ארצית משולבת לבנייה, פיתוח ושימור (תמ"א 35) ותכניות המתאר המחוזיות.

המועצה הארצית היא שחוללה את השינוי- מפיתוח בזבזני שאיננו מתחשב באזילת השטחים הקרקע למדיניות זהירה בכל הנוגע לשטחים הפתוחים. המועצה גם ידעה לא אחת לעמוד על משמר המדיניות שעיצבה מפני לחצים מבית ומחוץ. כך היה במקרה של ביטול תכנית המרינה בחיפה, בדחיית התכנית לישוב חדש בגלבע, ובביטול תכנית ספדי לבנייה על ההרים ממערב לירושלים.

השינוי במדיניות התכנון הוא רב משמעות. ואולם, אין בכך די. למרבה הצער, לא תמיד מצליחה המועצה לעמוד בפני הלחצים ולא אחת פועלת בניגוד למדיניותה היא.

עיקר הבעיה איננו נעוץ במועצה, אלא בממשלות ישראל. אלה ממשיות לדבוק בתכניות פיתוח הסותרות את עיקרי מדיניות התכנון והתכניות שהן עצמן אישרו. באמצעות חקיקת הוראות שעה הן עוקפות למעשה את המועצה הארצית ומוסדות התכנון. ממשלות ישראל ממשיות לראות בקרקע ובשטחים הפתוחים אמצעי להעשרת הקופה ולתשלום למגזרים מועדפים, במקום לראות בהן גם נכס ציבורי הנדרש לשמירת הטבע והסביבה ולרווחת תושבי ישראל שהופכת למדינה הצפופה בעולם המערבי.

רוב חברי המועצה הינם נציגי הממשלה והרשויות המקומיות, ואולם גם לגביהם קבע כבר היועץ המשפטי לממשלה שעליהם לקבוע את עמדותיהם על פי שיקול דעתם המקצועי ולא על פי הכתבות מלמעלה.

יכולתה של המועצה הארצית למלא את תפקידיה מותנית, בראש ובראשונה, במעמדה המקצועי ובעצמאותה. אלה תלויים במקצועיות ובעצמאות של חברי המועצה, ובקיום חובתה של הממשלה לאפשר עצמאות זו ולכבד את החלטות המועצה.

1/12/08